

Matematička teorija računarstva

Zadaća 2

Filip Nikšić
fniksic@gmail.com

10. ožujka 2008.

Originalni dio

Zadatak 1. Opišite riječima najmanje tri jezika te za njih konstruirajte regularne izraze.

Rješenje. Neka je $\Sigma = \{0, 1, \dots, 9, a, b, \dots, z\}$ skup koji sadrži znamenke i mala slova engleske abecede.

- $L_1 = \{w \in \Sigma^* \mid w \text{ sadrži riječ } \text{filip} \text{ kao podriječ}\}$

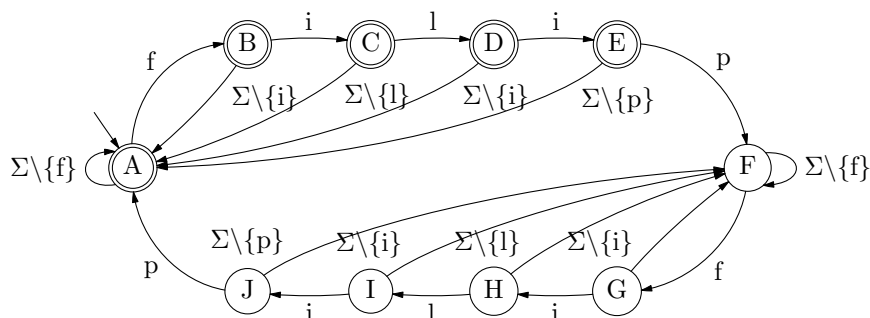
Regularan izraz za ovaj jezik je jednostavan: $\Sigma^* \text{filip} \Sigma^*$.

- $L_2 = \{w \in \{0, 1\}^* \mid \text{iza svake } 0 \text{ nalazi se točno jedna } 1\}$

Regularan izraz je opet jednostavan: $1^*(01)^*$.

- $L_3 = \{w \in \Sigma^* \mid w \text{ sadrži paran broj pojava podriječi } \text{filip}\}$

Ovaj put regularan izraz nije toliko očit. No nije toliko teško konstruirati DKA koji prepoznaje L_3 .

Konstruiramo skupovne jednadžbe ($\Sigma \setminus x$ je skraćena oznaka za $\Sigma \setminus \{x\}$):

$$\begin{aligned} A &= (\Sigma \setminus f)A + fB + \varepsilon & F &= (\Sigma \setminus f)F + fG \\ B &= (\Sigma \setminus i)A + iC + \varepsilon & G &= (\Sigma \setminus i)F + iH \\ C &= (\Sigma \setminus l)A + lD + \varepsilon & H &= (\Sigma \setminus l)F + lI \\ D &= (\Sigma \setminus i)A + iE + \varepsilon & I &= (\Sigma \setminus i)F + iJ \\ E &= (\Sigma \setminus p)A + pF + \varepsilon & J &= (\Sigma \setminus p)F + pA \end{aligned}$$

Uvrštavanjem unatrag J u I, pa I u H, pa H u G, pa G u F i korištenjem Ardenove leme otkrivamo da je

$$F = (\Sigma \setminus f + f(\Sigma \setminus i) + fi(\Sigma \setminus l) + fil(\Sigma \setminus i) + fili(\Sigma \setminus p))^* filipA$$

Nastavljamo uvrštavati unatrag: F u E, E u D, D u C, C u B i konačno B u A.

$$\begin{aligned} A &= (\Sigma \setminus f + f(\Sigma \setminus i) + fi(\Sigma \setminus l) + fil(\Sigma \setminus i) + fili(\Sigma \setminus p))A \\ &\quad + filip(\Sigma \setminus f + f(\Sigma \setminus i) + fi(\Sigma \setminus l) + fil(\Sigma \setminus i) + fili(\Sigma \setminus p))^* filipA \\ &\quad + fili + fil + fi + f + \varepsilon \end{aligned}$$

Još jednim iskorištavanjem Ardenove leme dobivamo konačan regularan izraz. Zbog kraćeg zapisa uvodimo oznaku $\Lambda = (\Sigma \setminus f + f(\Sigma \setminus i) + fi(\Sigma \setminus l) + fil(\Sigma \setminus i) + fili(\Sigma \setminus p))$.

$$A = (\Lambda + filip\Lambda^* filip)^*(fili + fil + fi + f + \varepsilon)$$

■

Zadatak 2 (10 bodova). Riješite sustav skupovnih jednadžbi:

$$\begin{aligned} U &= \varepsilon + dV + a\Lambda + gU \\ V &= fU + eV \\ \Lambda &= cU + b\Lambda \end{aligned}$$

Rješenje. Prvo izražavamo V i Λ preko U i uvrštavamo to u jednadžbu za U:

$$\begin{aligned} V &= e^*fU \\ \Lambda &= b^*cU \\ U &= \varepsilon + de^*fU + ab^*cU + gU \end{aligned}$$

Korištenjem Ardenove leme dobivamo U pa to koristimo da dobijemo V i Λ :

$$\begin{aligned} U &= (de^*f + ab^*c + g)^* \\ V &= e^*f(de^*f + ab^*c + g)^* \\ \Lambda &= b^*c(de^*f + ab^*c + g)^* \end{aligned}$$

■

Zadatak 3 (20 bodova). Neka su Σ i Γ dvije (ne nužno različite) abecede i neka je $f: \Sigma \rightarrow \Gamma^*$ proizvoljna funkcija. Proširimo f na riječi nad abecedom Σ :

$$f(\varepsilon) := \varepsilon, \quad f(w_1 w_2 \dots w_n) := f(w_1) f(w_2) \dots f(w_n), \quad w_1, \dots, w_n \in \Sigma$$

Dokažite ili opovrgnite: Za regularan jezik $L \subseteq \Sigma^*$ slika $f(L) := \{f(v) \mid v \in L\}$ je također regularan jezik.

Rješenje. Definirajmo transformaciju regularnog izraza R nad Σ u regularan izraz R' nad Γ na sljedeći način: za sve $x \in \Sigma$ svaku pojavu znaka x u R zamijenimo sa $f(x)$.

Indukcijom po duljini izraza R dokazujemo da je $L(R') = f(L(R))$. Za $R = \emptyset$ i $R = \varepsilon$ tvrdnja očito vrijedi. Za $R = x$ gdje je $x \in \Sigma$ je $R' = f(x)$ pa zbog $f(L(x)) = f(\{x\}) = \{f(x)\} = L(f(x))$ tvrdnja vrijedi.

Pretpostavimo da tvrdnja vrijedi za sve regularne izraze čija je duljina manja od n za neki $n > 1$. Neka je R izraz duljine n . Tad je R oblika $R_1 + R_2$, $R_1 R_2$ ili R_1^* .

U prvom slučaju R' je očito oblika $R'_1 + R'_2$. Vrijedi

$$f(L(R)) = f(L(R_1 + R_2)) = f(L(R_1) \cup L(R_2)) = f(L(R_1)) \cup f(L(R_2)).$$

Duljina R_1 i R_2 strogo je manja od n pa po pretpostavci indukcije dalje vrijedi

$$f(L(R)) = L(R'_1) \cup L(R'_2) = L(R'_1 + R'_2) = L(R').$$

U slučaju kad je R oblika $R_1 R_2$ očito je R' oblika $R'_1 R'_2$. Imamo:

$$f(L(R)) = f(L(R_1 R_2)) = f(L(R_1) L(R_2))$$

Zbog definicije funkcije f vrijedi $f(uv) = f(u)f(v)$ gdje su u i v riječi iz Σ^* . To povlači $f(L(R_1) L(R_2)) = f(L(R_1)) f(L(R_2))$ pa uvažavajući i pretpostavku indukcije vrijedi:

$$f(L(R)) = L(R'_1) L(R'_2) = L(R'_1 R'_2) = L(R').$$

Treći slučaj je zbog definicije zvijezde kombinacija prethodna dva pa se dokazuje analogno.

Tvrdnja zadatka sad direktno slijedi iz dokazanog. Naime, za regularan jezik L koji je opisan regularnim izrazom R , slika $f(L)$ je opisana regularnim izrazom R' pa je ona također regularan jezik. ■

Zadatak 4 (15 bodova). Dokaži ili opovrgni: regularni izrazi $R = a^*(ba + aa)^*$, $S = a^*(ba(aa)^*)^*$ i $T = a^*(ba(aa + ba)^* + \varepsilon)$ svi opisuju isti regularan jezik.

Rješenje. Dokažimo da R i S opisuju iste jezike. Naime, neka je w riječ iz jezika opisanog izrazom $R = a^*(aa + ba)^*$. Ukoliko w ne sadrži znak b , očito je $w \in a^* \subseteq a^*(ba(aa)^*)^*$. Ako w sadrži b , onda je w oblika

$$w = a^k (aa)^{l_1} (ba)^{m_1} \dots (aa)^{l_n} (ba)^{m_n} (aa)^{l_{n+1}}$$

pri čemu je BSO $m_i \neq 0$. (Ako je $m_i = 0$, spojimo $(aa)^{l_i}(aa)^{l_{i+1}} = (aa)^{l_i+l_{i+1}}$.) Sad imamo:

$$\begin{aligned} w &= a^{k+2l_1} (ba)^{m_1-1} (ba(aa)^{l_2}) \dots (ba)^{m_n-1} (ba(aa)^{l_{n+1}}) \\ &\in a^*(ba(aa)^*)^{m_1-1} (ba(aa)^*) \dots (ba(aa)^*)^{m_n-1} (ba(aa)^*) \\ &= a^*(ba(aa)^*)^{m_1+\dots+m_n} \\ &\subseteq a^*(ba(aa)^*)^* \end{aligned}$$

Obrnuto je lakše. Naime

$$aa \subseteq ba + aa \implies (aa)^* \subseteq (ba + aa)^*.$$

Nadalje, $ba \subseteq ba + aa$ pa imamo

$$\begin{aligned} ba(aa)^* &\subseteq (ba + aa)(ba + aa)^* \subseteq (ba + aa)^* \\ (ba(aa)^*)^* &\subseteq ((ba + aa)^*)^* = (ba + aa)^* \\ a^*(ba(aa)^*)^* &\subseteq a^*(ba + aa)^* \end{aligned}$$

Dokažimo da S i T opisuju iste jezike. Prvo pokažimo da je $(ba(aa)^*)^k \subseteq ba(ba + aa)^*$ za svaki $k > 0$. Naime, za $k = 1$ tvrdnja očito vrijedi. Pretpostavimo da vrijedi za neki $k > 0$. Tad je

$$\begin{aligned} (ba(aa)^*)^{k+1} &= (ba(aa)^*)^k ba(aa)^* \\ &\subseteq ba(ba + aa)^* ba(aa)^* \\ &\subseteq ba(ba + aa)^* (ba + aa)(ba + aa)^* \\ &\subseteq ba(ba + aa)^* \end{aligned}$$

Iz ovog zaključujemo da je

$$\begin{aligned} (ba(aa)^*)^* &\subseteq ba(ba + aa)^* + \varepsilon \\ a^*(ba(aa)^*)^* &\subseteq a^*(ba(ba + aa)^* + \varepsilon) \end{aligned}$$

U obratnom slučaju pokažimo da je $ba(aa + ba)^* \subseteq (ba(aa)^*)^*$. Naime, riječ w iz jezika s lijeve strane je oblika

$$w = ba(aa)^{k_1} (ba)^{l_1} \dots (aa)^{k_n} (ba)^{l_n} (aa)^{k_{n+1}}$$

s tim da kao i u prvom dijelu zadatka možemo BSO pretpostaviti $l_i \neq 0$. Daljnje zaključivanje je također sasvim analogno onom u prvom dijelu zadatka. Imamo $w \in (ba(aa)^*)^*$. Kad sve skupimo dobijemo:

$$\begin{aligned} ba(aa + ba)^* + \varepsilon &\subseteq (ba(aa)^*)^* \\ a^*(ba(aa + ba)^* + \varepsilon) &\subseteq a^*(ba(aa)^*)^* \end{aligned}$$

■